

Viktor Geramb, Die Rauchstuben im Lande Salzburg. Ein Beitrag zur Hausforschung der Ostalpenländer. 8°. 52 str. in 2 karti. Otto Müller Verlag, Salzburg 1950.

Raziskovalec štajerskih in koroških dimnic Geramb se je lotil tudi salzburskih in preiskal Pongau in sosednji Spodnji Pinzgau. Vrh tega jih je mnogo ugotovil tudi po arhivskih virih v opombah v urbarjih (Urbarstoteln). Dimnica je glavni prostor, v njej se je vršilo vse domače življenje, zato ima velike dimenzije $6 \times 6,8 \times 8$ in celo 9×9 m. Obiskal je v letu 1942 74 kmetij. V Pongau in Pinzgau se dajo zaslediti dimnice v drugi polovici 17. stoletja, a že v 17. stoletju niso tako pogostne kakor na Koroškem in Štajerskem. Že v 15. stoletju so bile na Salzburskem razširjene izbe s kahlasto pečko. Do 18. stoletja so imele dimnice še parno kopel, tako da je bila dimnica »paštva«. Ob dimnici se mi je večkrat porodilo vprašanje, kdaj je nastalo ognjišče s pečko. Prvotno ognjišče je na tleh. Na takih ognjiščih so pekli in ponekod še danes pečejo presmec, nekvašen kruh. Če bi peč ne rabila obenem za segrevanje, bi lahko trdili, da je nastala, ko so začeli peči kvašen kruh.

Francè Kotnik

Oskar Moser, Der Heurachen. Versuch einer volkskundlichen Bestandsaufnahme des Arbeitsgerätes in Kärnten. Von-, Sonderabdruck aus Carinthia I, 142 Jhg. Klagenfurt 1952. Str. 463—492.

Avtor zaslužnih razprav, n. pr. o kaščah in kmečkem pohištvu na Koroškem, je v okviru terenskega zbiranja gradiva o poljedelskem orodju sploh na 214 krajih zbral dragocene podatke z risbami in fotoposnetki o grabljah. Po nadrobni razčlenitvi vprašanj, s katerimi je poizvedoval po obliki, izdelavi, nazivih in uporabi orodja, obravnava posamezne oblike senenih grabelj. Glede na namestitev čeljusti na ročaju razlikuje štiri osnovne tipe, nesimetrične dvostranske grablje z zelo poševno stoječimi dvojnimi čeljustmi, tako imenovane dvojne grablje; nesimetrične enostranske grablje, simetrično sestavljene enostranske grablje in specialne grablje ter majhne oblike, kakor smukalo, greben in glavnik.

Koroške senene grablje pripadajo izključno tretjemu osnovnemu tipu. Zato pa je mnogovrstna konstruktivna in formalna izoblikovanost, ki jo odloča zlasti pritrditev čeljusti na držaju. Glede na to razlikuje štiri glavne in tri posebne oblike, ki jih ponazarja s skicami: ploščate grablje, rogovilaste (razsohaste) grablje, viličaste, locnaste grablje. Vsa izvajanja pojasnjujejo številne skice in fotoposnetki ter karte o razširjenosti tipov.

Avtorjeve ugotovitve veljajo tudi za koroško slovensko ozemlje. Slovenske nazive za čeljust prikazuje na posebni karti, na kateri so razporejeni izrazi: čeljust, skranja, greben, grabljišče, klop, jehl (iz nem. jöchl), igo (jöhú), igo (júžas), klopica, dila, čelo (str. 491—2). O tem besednem gradivu ugotavlja, da je svojevrstno in narečnogeografsko zelo poučno in kaže »presenetljivo soglasje s slovensko narečno geografijo Koroške in razen tega ne navadno majhno razprostranjenost besednih območij« (491).

Vilko Novak

Oswin Moro, St. Oswald ob Kleinkirchheim. Ein Buch vom Kärntner Bergbauerntum. Klagenfurt 1951. Archiv für vaterländische Geschichte und Topographie. 34. in 35. zv. 8°, 270 str.

Leta 1941 umrli beljaški etnograf O. Moro si je nadel življenjsko nalogo, da spozna in opiše življenje ljudi med obema vojnoma v 1570 m visoki gorski vasi St. Oswald nad Kleinkirchheimom v Krških Alpah. Poročila o svojih ugotovitvah je objavljal v raznih periodičnih časnikih in revijah, kjer jih je Zgodovinsko društvo za Koroško (Geschichtsverein für Kärnten) zbralo in izdalo z uvodom pisateljevega brata G. Mora, s strokovnim poročilom H. Wopf-

nerja o O. Morovem študiju gorskega kmeta ter z ilustracijami arh. I. Schöberja in slikarja L. Rescha.

Poklicni germanist O. Moro je izhajal pri svojem delu iz šole okoli Wörter und Sachen ter je dognanja dokumentarnega pomena podajal v izvirnem narečju, okoliščine pa v knjižnem jeziku. V tri poglavja razdeljena knjiga podaja v prvem (Menschen) vrsto mož in žen kot nekak uvod v karakterologijo prebivalcev gorske vasi, v drugem (Sitte) družbene oblike, dejansko vaško občevalno etiketo ali ljudske ceremonialne običaje in v tretjem (Jahresbrauchtum) delo na planini, na njivi, v hiši ter v hlevu, ki ga ločijo v časovna delovna obdobja advent z božičem, velika noč in poletje. Z navdušenjem za gorsko vas in z ljubeznijo do njenih ljudi je O. Moro globoko prodril zlasti v svetle lastnosti posameznih kmetjskih predstavnikov in jih narisal v likih, ki so blizu kmetom leposlovnih realistov. Posebno se je ustavljal v vsakdanjem vaškem življenju z njegovimi reki, pregovori in prisposodobami za dela, se poglobljal v duhovno razmerje med ljudmi ter med ljudmi in okoljem in nam zlasti s številnimi vremenskimi prerokovanji zelo neposredno približal vsakdanja opravila v raznih obdobjih leta. Dolgoletna obiskovanja St. Oswalda so raziskovalca in vaščane zbližala; iz tega je podal pisatelj v knjižnem jeziku človeka in vaško okolje ne samo kot predmet etnografskega raziskovanja, ampak tudi z občutjem leposlovca, ki po vaški pokrajini hrepeni ter v njej s človekom zaživi, tako da se zlasti začetki in konci poglavij približujejo slikam, ki bi jih podajal o sebi in iz sebe posamezni vaščan sam.

Slovenija nima naselij, ki bi ležala v absolutni višini St. Oswalda; njegovo višino bo komaj dosegla naša najvišja samotna kmetija. Vendar vsebuje knjiga zelo pogostne paralele k življenju našega človeka na samotni kmetiji in v strnjениh vaseh. Zaradi tega bo dobrodošla za primerjalne študije našemu etnografu in kulturnemu zgodovinarju, ki bosta pri St. Oswaldu tudi našla slovensko vremensko prerokovanje (str. 230), da ima pri sončnem velikem šmarnu kmet ajdo že v vreči in živino, ki jo na šentvida pripeljejo slovenski kmetje od Baškega jezera (str. 242) na planine kmetov v St. Oswaldu.

Franjo Baš

Karl M. Klier, Das Blochziehen. Ein Faschingsbrauch von der Südostgrenze Österreichs. — Burgenländische Forschungen, Heft 22. — Eisenstadt 1953. — 160 + 3 str., VIII tab. slika i 1 karta.

Ovo je neveliko djelo bilo več podavno spremljeno za objelodanjenje (1945) i naviješanu među izdanjima »Österreichische Volkskultur«. Sada izlazi očito u tom prvobitnom obliku, premda bi u proteklim godinama zacijelo bilo prilike da se štošta u njemu dopuni i dotjera (na što će donekle svratiti pažnju i primjedbe u ovom prikazu).

Ako i jest neveliko, za obrađeni običaj sam na području Burgenlanda (Gradišća) bilo bi zacijelo dovoljno opsežno. Ima nekoliko okvira. Jedno je opći, najširi okvir uvodnoga poglavlja o obrednom ophodu s oračom spravom ili drugim kakvim po zemlji povlačenim predmetom, kladom i dr., gdje autor čitaoca informira o ovoj vrsti običaja u Evropi, koliko mu se činilo potrebno.

— Drugi je okvir uži — u glavnom srednjeevropski, t. j. okolne zemlje oko Burgenlanda, za koje autor nastoji ocrtati bar u glavnom i na probranim primjerima stanje i oblike ovoga običaja. No tu je ipak ostavio primjetne praznine na istoku, u mađarskom području (da se i ne govori o sjeveru, gdje se običaj po njegovoj konstataciji gubi), a tako i na jugu, gdje mu o stanju i rasprostranjenju ovakvih običaja u Jugoslaviji možda nije bilo ništa poznato. — Najuzi okvir, sam Burgenland, ispunjen je prije svega odštampanom građom neko 25 potpunih izvornih opisa »Blochziehen« i s njim povezanih običaja u toj pokrajini, onako kako su ih dali mještani sami, većinom učitelji, načelnici, namještenici i sl., a rezultat su uglavnom neke vrste ankete, koju je proveo autor tamo 1941. g.; tu je dalje oko 15 fotografija i crteža u vezi s tim običajem u Burgenlandu, popis godina hronološkim redom, kad je gdje